

“Mijn loopbaan is een
oneindige discussie
tussen klimaat en
economie”

Op 27 november is Klaas van Egmond, auteur en hoogleraar Geowetenschappen, de inleider bij het congres 'Ademen met de klimaatcrisis in de biodynamische landbouw'. Tijdens zijn lange carrière volgde hij de hele opkomst en escalatie van het klimaatprobleem tot nu toe. Hoewel hij met emeritaat is, is hij nog lang niet klaar. In boeken en publicaties zoekt Van Egmond antwoord op de vraag waarom de inzichten van klimatologen de afgelopen 50 jaar stevast onderschikt zijn gemaakt aan economische belangen. Tegenwicht vindt hij in de opkomende vrouwelijke waarden, die ook zichtbaar zijn in de biodynamische landbouw.

Als hoogleraar Milieukunde, directeur van het RIVM en oprichter van het Nationaal Planbureau voor de Leefomgeving heeft Klaas van Egmond een arbeidzaam leven achter de rug, maar hij vertoont weinig tekenen van vermoeidheid. Als hij de deur van zijn huis in Bilthoven openwerpt, knettert de energie meteen in de lucht. Van Egmond praat en beweegt snel. Afgelopen tijd verschenen er drie opiniestukken van zijn hand, in NRC, Volkskrant en AD, waarin hij onder meer pleit voor invoering van een uniforme CO₂-tax. Hij sprak gisteren nog met de Jongeren Klimaatbeweging, en met een groepje 'veteranen' waarmee hij lobby bedrijft. Tussendoor is hij naar een toneelstuk over Mansholt geweest, een van zijn inspiratiebronnen, en later vandaag gaat hij viool

oefenen – een instrument dat hij na zijn 33e heeft leren spelen. Ook werkt hij aan een artikel over gecodeerde boodschappen in het werk van Shakespeare – Van Egmond laat zich niet beperken door zijn vakgebied. Hij heeft beslist iets van de homo universalis, verbeeld door Leonardo da Vinci als de man van Vitruvius. "Homo Universalis" is ook de titel van zijn laatste boek uit 2019, waarin hij pleit voor een spirituele heroriëntering, op basis van fundamentele menselijke waarden.

Het klimaatprobleem is een grote drijfveer voor Van Egmond. 'We gaan in zwaar weer terecht komen,' zei hij in een interview met De Volkskrant in juni. Dat is sindsdien flink bewaarheid met overstromingen in Duits-

land, Limburg en – daags voor dit interview – Woudsend. 'De voorspellingen van de klimatologen in de afgelopen 50 jaar blijken gewoon te kloppen. De alledaagse werkelijkheid valt samen met wat we uit de modellen weten. Door de opwarming van de aarde nemen temperatuurverschillen af en valt de drijvende kracht uit het weersysteem. Dus komt er een lagedrukgebied boven Woudsend dat stilligt. Dan blijft het de hele dag keihard regenen.'

Toen Klaas van Egmond werd geboren in 1946, als zoon van een bloembollenteler aan de rand van Leiden, leek er nauwelijks een vuiltje aan de lucht. Het milieu stond nog niet op de agenda, de landbouw was nog gemengd en versnipperd. In zijn protestants-christelijke opvoeding kreeg Van Egmond het arbeidsethos met de papelel ingegoten. 'Mijn vader werkte keihard, in de zomervakantie moesten wij meewerken op de kwekerij. We leefden volgens de inzichten van Max Weber, die geloof, spaarzaamheid en kapitalisme met elkaar verbond.'

Maar de modernisering was al in gang gezet. In de loop der jaren zag Van Egmond hoe zijn vader meer bestrijdingsmiddelen begon te gebruiken en hoe de stad langzaam over het bedrijf van zijn vader heen rolde. 'Later, als ik bij de Leidse universiteit kwam vergaderen, was dat op de plek waar vroeger de kwekerij van mijn vader lag.'

Van Egmond ging in de jaren '60 studeren in Wageningen. De antroposofie sijpelde geleidelijk zijn leven binnen. 'Ik ben pockets gaan

Het klimaat bij de koffieautomaat is (gelukkig) ook aan het veranderen

lezen tijdens mijn studie, veel filosofie. Mijn protestantse achtergrond vond ik onbevredigend. Als kind had ik ook een antroposofisch vriendje. Dat gezin maakte veel indruk op me, er ging een grote rust van uit. Later bij het RIVM kwam ik in contact met Kees Zoeteman, die thuis was in de antroposofie. Dat wereldbeeld vond ik wetenschappelijk meer bevredigend, beter verklarend dan het materialistische wereldbeeld.'

In 1972 studeerde Van Egmond af. Het was een bepalend jaar. Het rapport van de Club van Rome, *Grenzen aan de groei*, was net uitgekomen en schokte te wereld. Ineens was zonneklaar dat de groei van de mensheid in conflict zou komen met de beperkte beschikbaarheid van natuurlijke bronnen. Het RIVM had dringend behoefte aan milieukundigen, een studie die nog niet bestond. Van Egmond werd met zijn studie Levensmiddelentechnologie aangenomen en mocht het smog-probleem in de Rijnmond gaan oplossen. "Ik begon onderaan de pizza, als assistent-onderzoeker bij luchtverontreiniging. Ik heb keihard gewerkt. 's Avonds ging ik na het eten terug naar kantoor." Zo klom Van Egmond op in de loop der jaren op, om in 1988 directeur Milieu bij het RIVM te worden.

Pas in de jaren '80 kwam het klimaatprobleem echt op de agenda. Van Egmond vertelt: "Vanaf de jaren '50 deed men in Hawaï metingen aan het CO₂-gehalte van de atmosfeer. Ze zagen dat dit continu steeg. Het broeikas-effect was al bekend in de 19e eeuw. In de jaren '80 kwam Jan Rotmans

als pas afgestudeerde bij het RIVM werken en begon met de modellering van het klimaat. Daarna werd steeds duidelijker hoe serieus het probleem was."

Waar Van Egmond verontwaardigd over voelt, is hoe de milieu- en klimaatproblematiek sindsdien altijd ondergeschikt is gemaakt aan economische prioriteiten. "Je kunt mijn loopbaan samenvatten als een oneindige discussie tussen milieu en economie. Of het nou ging over mest en stikstof, smog of klimaat, wij rekenden bij het RIVM en het Planbureau al die sommen uit. De resultaten brachten we in bij de politiek, tot de Ministerraad aan toe. Maar uiteindelijk won altijd de economie. Werkgelegenheid en koopkracht waren de magische woorden, daar moest het milieu voor wijken."

En dat terwijl de economie als wetenschap weinig autoriteit heeft, volgens Van Egmond. "Het klimaat is 50 jaar lang afgeserveerd als onzeker. Maar onder klimaatwetenschappers heerst nu wereldwijd consensus, alle voorspellingen zijn uitgekomen. In de economie heerst zelfs over de meest basale begrippen geen consensus. Men begrijpt het verband tussen rente en inflatie niet eens. Ik ken gerenommeerde economen die nu zeggen: we moeten opnieuw beginnen. Doe dan niet zo arrogant om de economie boven alles te stellen. Enige bescheidenheid zou de economische mens sieren."

Van Egmond ziet de sfeer rond de klimaatdiscussie veranderen. "De laatste paar

maanden is het persoonlijker geworden. De gesprekken bij de koffieautomaat op de universiteit hebben een andere kleur gekregen. We worden activistischer: we schrijven stukken, praten met kamerleden. We zijn bezig met een terugblik die heel fundamenteel en filosofisch is."

Volgens Van Egmond heeft Rudolf Steiner de kern van het probleem lang geleden samengevat met de woorden 'Het deel matigt zich aan het geheel te zijn'. Een bepaalde waarde verklaart zichzelf tot zaligmakend, en schuift de andere waarden terzijde. Van Egmond: "Zo dacht de kerk vroeger dat alles religie was. Nu denkt de economie dat alles economie is. Het geld eigent zich de planeet toe. De balans tussen individueel belang (het deel) en collectief belang (geheel) is zoekgeraakt; de staat is door de private sector uitgekleed. Zelfs de geldschepping is uit handen van de staat genomen in 1992, in het verdrag van Maastricht."

Van Egmond zoekt de oplossingen daarom in een radicale herziening van de economie. Groei kan niet langer het hoogste doel zijn. "De politiek wil het altijd technologisch oplossen. Dan moet je wel consequent zijn. Lukt het niet, dan moeten we minder produceren, minder rijden, minder vliegen. Maar dat is onbespreekbaar. Rutte zegt doodleuk: 'We gaan kampioen worden in klimaatbeheersing. Maar het moet wel betaalbaar zijn'."

Voor de kabinetsformatie hoopt Van Egmond het beste, maar veel vertrouwen

heeft hij er niet in. "Gaan we meemaken dat de politiek dit probleem voor het eerst in 50 jaar serieus neemt? We hebben net Corona achter de rug, en je ziet nu al dat de zittende macht door wil met groei van Schiphol. Dat is onmogelijk, als je het serieus meent met uitstootreductie. Wanneer gaan we erkennen dat de grenzen aan de groei bereikt zijn?"

Ondertussen werkt Van Egmond onvermoeibaar door. Twee nieuwe opiniestukken zijn alweer in de maak, een praktische over milieubeleid en een filosofische over de Taliban. Hij schreef recentelijk brieven aan de Raad van State over Schiphol en een hoofdstuk over de mogelijkheid van een niet-groeiende economie, voor een boek dat in september uitkomt, getiteld *Thrive*. Ook Kate Raworth schrijft eraan mee.

Hoop haalt van Egmond uit de toenemende rol van vrouwen in de samenleving. "Ik heb de #metoo-beweging gezien als een soort vulkaanuitbarsting, het vrouwelijke dat in opstand komt. Er is een parallel met moeder aarde die wordt aangerand door de mens. Vrouwelijke waarden zitten ook bij uitstek in de biologisch-dynamische landbouw: het verzorgende, het lokale en tijdsgebundene. De meeste medische specialisten zijn nu vrouwen. Alleen in de bankenwereld domineren nog de mannen. Maar zelfs daar is verandering: de chef-economen bij de drie grote banken zijn ook vrouwen. Als ik die vrouwen iets zie schrijven of zeggen in kranten, denk ik: dat komt wel goed."

Doe dan niet zo arrogant om de economie boven alles te stellen. Enige bescheidenheid zou de economische mens sieren

Alexis de Roode is dichter en journalist met een speciale interesse in duurzame landbouw en natuurbescherming.

